

واکاوی تاریخی عملکرد سازمان تربیت‌بدنی ایران در پشتیبانی از جنگ تحمیلی

نوروز هاشم‌زهی^۱ * رسول یاحی^۲ * انسبه اصغری^۳

چکیده

تاریخچه پر فراز و نشیب تربیت بدنی و فعالیت‌های ورزشی در جهان خود گواهی بر این مدعاست که ورزش می‌تواند نقشی سازنده در ایجاد روابط دوستانه بین‌المللی داشته باشد و فارغ از هرگونه کدورت و دشمنی دولت‌ها، ملت‌ها را به یکدیگر نزدیک کرده و زمینه‌ساز صلح جهانی باشد. در دوران هشت سال جنگ تحمیلی عراق علیه ایران سازمان‌های مختلف غیرنظامی در ایران نقش آفرینی کرده‌اند. این مقاله به تحلیل عملکرد سازمان تربیت بدنی ایران در کمک و پشتیبانی از جنگ در مقطع تاریخی سال‌های ۱۳۵۹ تا ۱۳۶۷ پرداخته است. روش اصلی تاریخی اسنادی و روش تجزیه و تفسیر تحلیل محتوای تلخیصی می‌باشد که با استفاده از اسناد و منابع دسته اول و دوم و روایت مطلعان و تاریخ شفاهی مدیران سازمان تربیت بدنی صورت گرفته است. این مطالعه نشان می‌دهد که در این مقطع تاریخی سازمان تربیت بدنی با راه‌اندازی ساختارها و تشکلهای سازمانی برای پشتیبانی جنگ، جمع‌آوری کمک‌های نقدی و غیر نقدی به جبهه، تأمین و اعزام نیرو به جبهه‌ها، تخصیص امکانات و ورزشگاه‌ها و فضاهای ورزشی به جبهه و جنگ، روحیه دادن از سوی قهرمانان ورزشی به رزمندگان و مردم در زمان جنگ، تشکیل کلاس‌های آموزشی برای رزمندگان و بازسازی فضاها و ورزشگاه‌های ورزشی آسیب‌دیده در اثر جنگ کمک کرده است.

واژگان کلیدی: جنگ تحمیلی، سازمان تربیت بدنی ایران، ورزشگاه، فضاهای ورزشی، اعزام نیرو، پشتیبانی جنگ

فصلنامه مطالعات فرهنگی اجتماعی المپیک • سال اول • شماره سوم • تابستان ۹۹ • صص ۱۷۱-۱۴۵

تاریخ دریافت مقاله: ۹۸/۱۲/۶ تاریخ پذیرش مقاله: ۹۹/۳/۵

۱. استادیار گروه علوم اجتماعی و ارتباطات، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران شرق، تهران، ایران، نویسنده مسئول (no_hashemzahi@yahoo.com)
۲. سرتیپ دوم پاسدار بازنشسته و مجری طرح نقش دولت در دفاع مقدس (m_karimi989@yahoo.com)
۳. پژوهشگر گروه فرهنگی سیاسی مرکز پژوهش‌های اجتماعی کندوکار، تهران، ایران (en_asghari2012@yahoo.com)

مقدمه

ورزش در دنیای امروز به عنوان یک عامل بسیار مهم اجتماعی شناخته می‌شود و از آنجا که جامعه جهانی به سمت نوعی عقلانیت حرکت کرده و تلاش می‌کند که از مبارزه و نفرت اجتناب کند و به سمت فضایی پیش رود که در آن اگرچه هویت‌های اجتماعی و ملی جدا از یکدیگر درک شوند، در عین حال علیه یکدیگر به منازعه نپردازند. این پدیده اجتماعی در عین حالی که می‌تواند غریزه اظهار وجود آدمی را تقویت کند، تأثیر بسیار مثبتی در شکل‌گیری و تقویت همبستگی و هویت‌های کوچک و بزرگ گروهی، قومی و ملی داشته و در عین حال این قابلیت را دارد که از گسیختگی، هرج و مرج و جنگ تا حد زیادی جلوگیری کند (معیدفر، ۱۳۸۶). ورزش بازتاب‌دهنده روابط اجتماعی جامعه است. واقعیت ورزش به منزله محصول کنش انسان، در استنباط با فرایندهای فرهنگ‌های اجتماعی و تاریخی قرار دارد. ساختارها و فرایندهای ورزشی حاصل سازگاری و توافق و در نتیجه دارای ویژگی‌های فرهنگی و اجتماعی هستند (التیامی و محمدی عزیزآبادی، ۱۳۹۴: ۱۷۳). تربیت بدنی به عنوان یک پدیده اجتماعی در هر دوره از تاریخ، واجد ویژگی‌هایی می‌شود که متأثر از شرایط اجتماعی آن دوره است. جامعه‌شناسان فعالیت‌های ورزشی را به صورت بخش‌هایی از فرهنگ و جامعه مطالعه و به فعالیت‌های ورزشی از دیدگاه اهمیت آنها در زندگی مردم و ارتباطشان با ایدئولوژی و حوزه‌های اصلی زندگی اجتماعی نگاه می‌کنند.

همچنین تربیت بدنی در قبول مسئولیت برای پرورش و القای ارزش‌های اجتماعی در افراد جامعه سهیم بوده و به عنوان عاملی در جهت تقویت ارزش‌های اجتماعی و رفتاری مطلوب انسانی مؤثر است (کوکلی، ۱۳۸۶: ۵-۶). جامعه‌شناسان، ورزش را شیوه‌ای به منظور کنش و واکنش‌های افراد تصور کرده‌اند و آن را در پرورش شخصیت، اعتدال روانی، خویشتنداری، درونی کردن هنجارهای مدارا، مهارت‌دریجی رفتارهای پرخاشگرانه و تنظیم خشونت مفید می‌دانند. انتقال ارزش‌ها، کاهش آسیب‌های اجتماعی و افزایش سرمایه

اجتماعی از دیگر کارکردهای اجتماعی ورزش در جامعه معاصر است. این پدیده به عنوان جنبش اجتماعی نوین جهت فهم نمادهای مشترک ملی یادشده که قادر به فراهم‌سازی مقدمات لازم برای کنش ارتباطی در راستای ایجاد توافق و تفاهم بین افراد در راه نیل به انسجام اجتماعی می‌باشد (جوانمرد و نوابخش، ۱۳۹۳: ۳۹). از نظر پیربورديو^۱، ورزش باعث پرورش شخصیت، غنی‌سازی اوقات فراغت با کمترین هزینه، بسیج توده‌ها، فتح نمادین جوانان و توده‌ها، یاریگری احزاب سیاسی و تبدیل شدن زود هنگام به قدرت سیاسی و باعث عادت‌واره و ایجاد سرمایه اجتماعی می‌شود (نوابخش و جوانمرد، ۱۳۸۸). ورزش تأثیر بسیار مهمی نیز در شکل‌گیری و تقویت همبستگی و هویت‌های کوچک و بزرگ گروهی، قومی و ملی دارد و دارای ظرفیت لازم برای رساندن پیام‌های دیگر مانند توسعه صلح و دوستی، تعاون، همکاری است و از قابلیت نزدیک کردن کشورها به یکدیگر برخوردار است (التیامی و محمدی عزیزآبادی، ۱۳۹۴: ۱۷۳).

ورزش در طول تاریخ نیز خود سهم فراوان و بسزایی در حل مشکلات میان طرف‌های درگیر بین‌المللی داشته است. این امر در وضعیت ورزش ریشه دارد، چرا که ورزش یک محیط آماده و مناسب و عامل تلطیف‌کننده کشمکش‌ها و مدخلی طبیعی برای ملاقات‌های بین‌المللی به شمار می‌آید. علاوه بر اینها ورزش از توانایی بالایی برای کاهش عوامل درگیری و تبدیل آنها به یک رقابت شرافتمندانه برخوردار است. ورزش به عنوان یک شیوه مؤثر برای دستیابی به اهداف مهم توسعه همچون برقراری صلح و آرامش و سازش و همزیستی مسالمت‌آمیز بین افراد، گروه‌ها و جوامع مطرح شده است (محمدی عزیزآبادی، ۱۳۹۶: ۱۱۴-۱۱۶). از دیدگاه الیاس^۲ اختلاف میان ملت‌ها باید بدون توسل به خشونت حل و فصل شود. روابط اجتماعی و نهایتاً زندگی اجتماعی باید صلح‌آمیز شود که در این راستا ورزش‌ها می‌توانند عامل مطلوب و مناسبی واقع شوند (نوابخش و جوانمرد، ۱۳۸۸: ۱۳۹). قانعی راد، معتقد بود نقش ورزش به عنوان یک نهاد در طی تاریخ تغییر کرده است. در ابتدا نهاد ورزش در درون منظومه نهادی جنگ قرار داشته و بعد از مقطعی در درون منظومه نهادی صلح و مدنیت قرار گرفته است. در گذشته ورزش چیزی جز آمادگی برای جنگ نبوده است. تیراندازی، شمشیربازی، کشتی و ... ورزش‌هایی هستند که

---

1. Pierre Bourdieu
2. Ilyas

کارکرد جنگی دارند. اگر ورزش و ورزشکاران تقدسی داشته‌اند به این دلیل بوده که ناجی کشور و ملت خود بودند و از آن دفاع می‌کردند (قانع‌راد، ۱۳۹۶). ورزش‌ها به نوعی از آمادگی برای جنگ برخاسته‌اند و هدف ورزش‌ها ساختن بدن قومیت‌ها و ملت‌های مختلف بوده که آنان بتوانند بدن خود را تقویت کرده و در جنگ‌ها مشارکت کنند و بر اساس تعریف سه‌گانه افلاطونی، سیاستمداران جامعه در حکم مغز جامعه و جنگجویان جامعه در حکم سینه جامعه و در اینجا سینه به معنای ایستادن و مقاومت بوده و در سوم کارکنان عامه و تولیدکنندگان جامعه بودند که در حکم شکم و دست و پای جامعه بودند. بنابراین در شهرهایی مثل اسپارت گروه‌های مختلف جامعه از صبح تا شب مشغول سوارکاری، کشتی و شنا و انجام فعالیت‌های جنگی بودند در حالی که عامه مردم در حال تولید بودند و سیاستمداران در عرصه آکادمی و اندیشه کار می‌کردند، لذا ورزش ارتباط مهمی با جنگ داشته است و همیشه قهرمانان بزرگ ورزشی قهرمانان بزرگ ملی نیز بوده‌اند و کسانی مثل آرش کمانگیر و رستم که قدرت و بدن قوی داشته‌اند، در اختیار آرمان‌های ملی و ایدئولوژیک قرار می‌گرفتند.

امروزه جنگ نیاز به بدن ندارد و جنگ به طریق دیگری اداره می‌شود و نقش بدن در جنگ کاهش یافته است و این باید خودش را در جای دیگری نشان دهد و یکی از این عرصه‌ها عرصه فرهنگ مدنی است. ورزش باید بتواند بخشی از توسعه مدنیت و متعلق به همه مردم و نیز توسعه فرهنگ مدنیت باشد. نقش ورزش به طور مستقیم و غیرمستقیم به ما آموزش سیاسی و آموزش گفت‌وگو می‌دهد. ورزش مفاهیم ساده، مهم و ارزشمند و در عین حال صلح‌آمیزی را دنبال می‌کند و اگر صلح باشد سلامتی نیز هست. اولین رکن ورزش، سلامتی است. سلامتی با مهارت و رقابت همراه می‌شود و دوم شادابی یا همان سلامت روانی است که این هم مربوط به صلح است و سوم هم دوستی است که هم در سطح داخلی و هم فراملی و هم در سطح باشگاهی و غیرباشگاهی دنبال می‌شود. همان‌طور که مبانی المپیک بر صلح و دوستی و همزیستی بنا شده است و همزیستی مسالمت‌آمیز، همبستگی بشری و تساوی حقوق بشری در نمادهای المپیک مشهود است. سلامتی و شادابی و دوستی سه ویژگی ورزش است، اما به تدریج با دخالت زر و زور و تزویر این موارد کم‌رنگ‌تر شده‌اند. بحث صلح و جنگ در واقع دو روی یک سکه است. اگر جنگی هم در بین دو جامعه در گرفت همه سازمان‌ها و به ویژه سازمان‌های ورزشی در

پیشبرد و مهار منازعه نقش آفرین هستند و در این مقاله به این سؤال پاسخ داده می‌شود که سازمان تربیت بدنی ایران در حمایت و پشتیبانی و پیش برد جنگ به صورت مستقیم و غیرمستقیم در دوره ۱۳۵۹ تا ۱۳۶۷ چه نقش و عملکردی داشته است؟

۱. ورزش و ورزشکار در اسلام

از دیرباز ورزش قهرمانی ما همراه اخلاق و معنویت بوده است. با توجه به ورزش‌هایی که در منابع دینی وجود دارد، اسلام موافق ورزش است. اسلام در کنار توجه به روح آدمی به آمادگی جسمانی نیز توجه نموده است. اما باید و نبایدهای اخلاقی را در ورزش مطرح می‌کند. آنچه اسلام می‌خواهد و مطلوب آن است، دو قدرت است. یکی قدرت روحی آدمی و دیگری قدرت جسمانی. اگر دین و قدرت توأم با هم باشند ثمربخش خواهند بود و قدرت فرد در انجام امور مضاعف می‌گردد. امام خمینی (ره) در بیان وظایف ورزشکاران می‌فرماید که ورزشکاران دو وظیفه دارند؛ یکی ورزش جسمانی برای قدرت پیدا کردن و یکی هم پرورش روحانی که اگر پرورش روحانی در انسان پیدا شود آن وقت قدرت جهانی اش مضاعف می‌شود (حامدنی، ۱۳۹۲: ۹۱).

ورزش خود نمی‌تواند هدف نهایی باشد، بلکه ابزاری است که باید در خدمت اهداف متعالی تر قرار گیرد. ورزش و ورزشکار بدون اخلاق، ارزشی نداشته و می‌تواند موجب ضرر رساندن به شخص و جامعه باشند. با توجه به اینکه ورزشکار به عنوان اسوه و الگو مطرح است، باید به مسائل اخلاقی همچون (ایمان، علم و معرفت، توکل به خداوند، گرفتن دست مستضعفان، فتوت و جوانمردی، تواضع ویژه در برابر پیشکسوتان و مریبان، انضباط، استفاده از تجربه دیگران، گذشت و بخشش و روحیه دفاع از دین و سرزمین اسلامی) پایبند باشند (حامدنی، ۱۳۹۲: ۹۷). روحیه در درجه اول یک ویژگی فردی است و در درجه دوم یک ویژگی گروهی است، چون به تک تک اعضای گروه مربوط می‌شود (خودسیانی و خان احمدی، ۱۳۹۲: ۸۱). تأکید اسلام بر برخی از ورزش‌ها مانند تیراندازی و اسب سواری ما را به این نتیجه می‌رساند که خود ورزش هدف نیست، بلکه ورزش وسیله‌ای مناسب برای کسب مهارت و حفظ سلامتی افراد و آمادگی برای انجام وظایف مهم تر مانند دفاع از سرزمین اسلامی و محافظت از دین خدا و خدمت به خلق خداوند است.

۲. پیشینه تجربی

- رضایی و شیرزادی (۱۳۹۷) در مقاله ورزش، سیاست و روابط بین‌الملل، تأثیر گذاری حوزه ورزش با تکیه بر قابلیت‌های نرم‌افزاری خود در مؤلفه‌های اصلی سیاست و روابط بین‌الملل مانند امنیت، صلح، منافع ملی، قدرت، دولت-ملت سازی، اقتصاد، پذیرش سیاسی، همبستگی و همگرایی، ایدئولوژی، دیپلماسی ورزشی و قدرت نرم را پژوهش کرده‌اند. آنان نتیجه می‌گیرند که ورزش همواره تحت تأثیر جهت‌گیری‌ها و رویکردهای حاکم بر سیاست و روابط بین‌الملل از سوی بازیگران دولتی و غیردولتی این عرصه قرار دارد.

- عزیزآبادی (۱۳۹۶) در مقاله «جایگاه ورزش در سیاست داخلی و بین‌المللی برای ایجاد صلح و دوستی» تأکید دارد که ورزش می‌تواند برای تقویت روابط، کمک و حمایت از صلح و بهبود روابط بین‌المللی مورد استفاده دیپلمات‌ها، سیاست‌گذاران و نمایندگان سیاسی دولت‌ها و ملت‌ها، سازمان‌ها، بازیگران مختلف روابط بین‌الملل و بازیگران منطقه مورد استفاده قرار گیرد.

- شفیعی و همکاران (۱۳۹۵) در مقاله «رابطه بین برخی از عوامل جامعه‌پذیری با رشد مشارکت ورزشی جوانان» به این نتیجه رسیدند که کلیه ابعاد جامعه‌پذیری با توسعه مشارکت ورزشی رابطه مثبت و معناداری دارند و سه عامل میزان ورزشی بودن اعضای خانواده، حمایت اعضای خانواده از ورزش و اهمیت دادن مدرسه و معلمان بیشترین ضریب تأثیر را دارند. حمایت خانواده چه به صورت کلامی و یا مشارکت والدین در فعالیت جسمانی، اثر مهمی در مشارکت ورزشی فرزندان داشته است.

- التیامی‌نیا و محمدی عزیزآبادی (۱۳۹۴) در مقاله «نقش تبعی و تسریع‌کننده ورزش در فراهم کردن شرایط صلح در بین دولت‌ها»، به این نتیجه رسیده‌اند که ورزش می‌تواند نقش سازنده‌ای در روابط بین‌المللی به خصوص صلح بازی کند، ولی در برخی موارد هم برای از بین بردن موقعیت‌های صلح‌آمیز و تحریک دشمن استفاده شده است.

- جوانمرد و نوابخش (۱۳۹۳) در مقاله «بررسی جامعه‌شناختی کارکرد ورزش در انسجام اجتماعی در ایران دهه هشتاد»، به این نتیجه دست یافته‌اند که بین میزان انسجام اجتماعی با تفاهم و توافق با بالاترین ضریب همبستگی و بین میزان انسجام اجتماعی با نشاط و شادابی با کمترین ضریب همبستگی ارتباط معنادار وجود دارد.

واکاوی تاریخی عملکرد سازمان تربیت‌بدنی ایران در پشتیبانی از جنگ تحمیلی ۱۵۱

- پارسامهر و جسمانی (۱۳۹۰) در مقاله «نقش سرمایه اجتماعی بر مصرف ورزش» تأکید دارند که رابطه معناداری بین مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی و مصرف ورزش وجود دارد.

- حامدنی (۱۳۹۲) در مقاله «ورزش و ورزشکار از دیدگاه اسلام با استفاده از آیات و روایات» به این پرسش پاسخ داده است که اسلام نسبت به ورزش و ورزشکار چه دیدگاهی دارد و با بررسی احکام اخلاقی در ورزشکاران به این نتیجه رسیده است که دست کم چهار اصل اخلاقی، جوانمردی، عدالت، وفای به عهد و عدم اضرار و ضرر برای بررسی احکام اخلاقی راهگشا خواهد بود.

- ودیعه (۱۳۸۱) در مقاله «تحلیل جامعه‌شناختی جنگ ایران و عراق در قالب نظریه پارسونز» به این پرسش پاسخ داده است که جنگ دارای چه کارکردهای مثبت و منفی اجتماعی است. بررسی‌ها نشان می‌دهند که جنگ در ابتدا خرده‌نظام زیستی را دچار آسیب می‌کند به طوری که این خرده‌نظام نتواند کارکردهای خود را محقق سازد.

۳. مبانی نظری

رابطه ورزش و سیاست و جنگ رابطه‌ای دوطرفه است که هر کدام به نوبه خود بر روی دیگری تأثیری خاص می‌گذارند. با افزایش سریع و رو به گسترش آثار و نوشته‌هایی که به بررسی جامعه‌شناختی ورزش می‌پردازند، تحلیل علمی تأثیر متقابل ورزش و جامعه نسبتاً تثبیت شده است. یکی از موقعیت‌هایی که برقراری روابط اجتماعی و انسانی از آن مفهوم و فضای ویژه‌ای می‌یابد، ورزش است. کارکرد اجتماعی تربیت بدنی و ورزش در توسعه و تحکیم روابط اجتماعی، کارکرد زیربنایی و بنیادی است که در کل ساختار جامعه و روابط موجود بین اقشار و آحاد اجتماعی اثرات قابل توجهی برجای می‌گذارد (آقایی، ۱۳۸۴: ۶۰). کارکردگرایی جامعه را همچون نهادهایی وابسته به یکدیگر می‌بیند که هر یک در ثبات کلی جامعه نقش دارند و تعادل را مد نظر دارد. در کارکردگرایی آنچه مهم است کل است و کل همان نظام جامعه است. نهادهای تشکیل دهنده جامعه باید در خدمت کل باشند یعنی اقتصاد در خدمت کل، ورزش در خدمت کل. توسعه اخلاق، آموزش، انتقال فرهنگ، صلح و غیره وظیفه‌ها، نقش‌ها و کارکردهایی هستند که در دوره‌های تاریخی از ورزش انتظار می‌رفته تا با ایفای آن به حفظ نظام اجتماعی خدمت کند (بلانچارد، ۱۳۸۵: ۱۵۹). در کارکردگرایی نهاد اجتماعی در ارتباط با دیگر اجزا یا نهادهای سیستم

فهمیده می‌شود. ورزش می‌تواند به شکل حامی دیگر ابعاد سیستم دیده می‌شود، مانند قانون، سیاست یا جنگ و می‌تواند به شکل یک راه بروز تمایلات تهاجمی دیده شود که برخوردها را در دیگر زمینه‌های سیستم کاهش می‌دهد و یا می‌تواند به عنوان مراسم آیینی فرض شود. در طرح مالینوفسکی^۱ یک سنت مانند ورزش باید در قالب ارتباطش با برخی احتیاجات فردی یا گروهی بشر دیده شود (بلانچارد، ۱۳۸۵: ۱۵۹).

کوکلی به اندیشه‌های پارسونز و اسملسر پیرامون نیازهای اجتماعی اساسی و مطلوب که ورزش می‌تواند در آنها سهم داشته باشد اشاره کرده است (الخولی، ۱۳۸۱: ۶۲). کارکردگرایان بر این باورند که ورزش تجربه‌های آموخته‌ای را به دست می‌دهد که کارکردشان تقویت و توسعه دایره آموختن و فراگیری است که طی موقعیت‌ها و کنش‌های دیگری پدید می‌آیند. ورزش می‌تواند به عنوان یک نهاد ثانویه که پاره‌ای نهادهای اولی همچون خانواده و معبد و مدرسه را یاری می‌رساند خدمت کند، چراکه بر آن است تا افراد را به گونه‌ای بار آورد که با جریان اجتماعی اصلی توافق و سازگاری اجتماعی داشته باشند. ورزش همچنین اصل نگهداشت الگو و مهار تنش را به بازیکن و یا حتی تماشاگر آن سرایت می‌دهد. ساختار ورزش به بازیکنان و تماشاگران فرصت می‌دهد تا با اهتمام بیشتری به اهمیت قوانین و مقررات بازی و تلاش و مبارزه‌ای که انجام می‌پذیرد و کارآیی سازمان و ساختار اقتدار که با دقت مشخص شده است توجه نشان دهند. آثار این امور را می‌توان در نوجوانان و جوانانی مشاهده کرد که از مشارکت در بازی‌های رقابتی تأثیر می‌پذیرند و از این بازی‌ها استفاده می‌کنند و دریافت که چگونه این بازی‌ها به آنان می‌آموزد تا با مقررات بزرگ‌ترها عموماً و با روابط رقابتی در کار به‌ویژه تعامل برقرار کنند. کارکردگرایان بر تأثیر ورزش در فرایند تکامل اجتماعی تأکید می‌ورزند، چراکه ورزش با گرد هم آوردن مردم و وحدت بخشیدن به آنها و تزریق احساسات هم‌گروهی الفت را میان آنان، خدمت ارزنده‌ای به جامعه خود می‌کند. ورزش احساس تعلق به وجود می‌آورد، هویت شخصی را تبلور می‌دهد، روابط اجتماعی را خلق می‌کند و پیوندهای دوستی و محبت را میان افراد تحکیم می‌بخشد.

تاریخ نشان می‌دهد که چگونه در شماری از کشورهای جهان از این کارکرد اجتماعی ورزش در راه وحدت بخشیدن میان گروه‌ها و عناصر یا نژادهای یک سرزمین

استفاده شده است. اصحاب نظریه کارکردی به راحتی می‌توانند کارکرد تطبیق را به عنوان یک کارکرد اجتماعی از ورزش نشان دهند، زیرا با نگاهی به جوامع صنعتی، به ویژه جوامعی که از دستگاه‌های فناوری پیشرفته در زمینه ارتباطات و روابط برخوردارند معلوم می‌شود که ورزش تنها زمینه برای فعالیت‌هایی است که کارشان رشد دادن و تکامل بخشیدن به مهارت‌های بدنی است. از طریق ورزش امکان سنجش مهارت‌های حرکتی و توسعه زمینه‌های این مهارت‌ها برای انسان و انطباق حرکتی او با محیط‌هایی که انسان‌ها را می‌سازد، فراهم آمده است (الخولی، ۱۳۸۱: ۶۲). کارکردگرایی ساختاری ورزش را به عنوان جزئی از جامعه که دارای جنبه‌های اجتماعی است می‌نگرد (سعادت، ۱۳۹۴: ۶). بورديو ورزش را در افزایش سرمایه اجتماعی مؤثر دانسته و آن را در تشکیل و تکوین عادت واره مفید فایده پنداشته است و کارکرد آن را در پرورش شخصیت، آماده‌سازی افراد جهت ورود به عرصه و میدان رقابت، تبدیل و بازتابندگی خشونت فیزیکی به خشونت نمادین و جابجایی قدرت بدون خشونت مؤثر می‌داند (بورديو، ۱۹۸۴: ۵۷).

سیپل^۱ در پژوهشی تحت عنوان ورزش و سرمایه اجتماعی به این نتیجه دست یافته است که افرادی که از اعتماد اجتماعی بالاتری برخوردار هستند مصرف ورزش بیشتری داشته‌اند. از نظر وی مصرف ورزش از طریق افزایش اعتماد به نفس، گسترش ارتباطات اجتماعی و افزایش اخلاق‌گرایی بر سرمایه اجتماعی تأثیر می‌گذارد (پارسامهر و جسمانی، ۱۳۹۰: ۷۵). اینگلهارت (۱۹۹۷) به این نتیجه دست یافت که مردمی که به یکدیگر ارتباط برقرار می‌کنند و می‌توانند تیم‌های ورزشی تشکیل دهند و به نوبه خود باعث افزایش اعتماد اجتماعی می‌شود و نقش مهمی در حیات سیاسی و اقتصادی ایفا می‌کند (پارسامهر و جسمانی، ۱۳۹۰: ۸۲). براساس این نظریات می‌توان نتیجه گرفت که ورزش می‌تواند بر روابط اجتماعی و سرمایه اجتماعی افراد تأثیر بگذارد. در این مقاله سعی شده است به این پرسش اصلی پاسخ داده شود که سازمان تربیت بدنی در طول هشت سال جنگ تحمیلی برای پشتیبانی امور جنگ چه ساختارهایی ایجاد کرده و چه عملکردی داشته است.

۴. روش تحقیق

این مقاله به تحلیل عملکرد سازمان تربیت بدنی ایران در کمک و پشتیبانی از جنگ در مقطع تاریخی ۱۳۵۹ هجری شمسی تا سال ۱۳۶۷ پرداخته است. روش اصلی پژوهش تاریخی اسنادی و روش تجزیه و تفسیر تحلیل محتوای تلخیصی می باشد که با استفاده از اسناد و منابع دست اول و دوم و روایت مطلعان و دولتمردان سازمان تربیت بدنی صورت گرفته است. اسناد این مقاله مشتمل بر اسناد سازمان و اداره تربیت بدنی استان‌ها، کارنامه دولت، مقالات، کتاب‌ها، مجلات و فیش برداری از روزنامه‌ها و روایت مطلعان و دولتمردان سازمان تربیت بدنی است. استفاده هدفمند و نظام یافته از روش اسنادی مستلزم آگاهی از زمینه معرفت‌شناسی و جنبه‌های تکنیکی آن است. منابع و اسناد مطالعاتی به مثابه ابزاری برای پی بردن به معانی، مقاصد و انگیزه‌های کنش‌های عاملان اجتماعی و اطلاع از پدیده‌های اجتماعی تلقی می‌شود. در پژوهش‌های با برد کلان، محقق در اوج نظری قرار گرفته و به مباحث عمده و روندهای اجتماعی-تاریخی می‌پردازد. پژوهش‌هایی با برد کلان و با برد متوسط در ارائه نظریات و گزارش پژوهش خود عمدتاً از روش پژوهش اسنادی استفاده می‌کنند.

روش پژوهش اسنادی هم به منزله روشی تام و هم تکنیکی برای تقویت سایر روش‌های کیفی در پژوهش‌های علوم اجتماعی مورد توجه بوده است. در این روش، پژوهشگر داده‌های پژوهشی خود را درباره کنشگران، وقایع و پدیده‌های اجتماعی، از بین منابع و اسناد جمع‌آوری می‌کند. چنین روشی می‌تواند تکنیک‌های لازم برای بررسی پیشینه پژوهش‌ها را فراهم آورد. روش اسنادی یعنی تحلیل آن دسته از اسنادی که شامل اطلاعات درباره پدیده‌هایی است که قصد مطالعه آنها را داریم. روش اسنادی مستلزم جست‌وجویی توصیفی و تفسیری است. در روش اسنادی، پژوهشگر به دنبال واکاوی مقاصد ذهنی و ادراک انگیزه‌های پنهان یک متن نیست. به همین دلیل، نمی‌توان توسعه تکنیکی روش اسنادی را چندان به سنت هرمنوتیک متصل کرد. در روش اسنادی، علاقه پژوهشگر این است که از فهم مقاصد و انگیزه‌های اسناد و متون یا تحلیل‌های تأویلی یک متن خارج شده و آن را به عنوان زبان مکتوب و گفتمان نوشتاری نویسنده، پذیرفته و مورد استناد قرار دهد (صادقی فسایی و عرفان‌منش، ۱۳۹۴: ۶۵).

۵. یافته‌ها

سازمان تربیت بدنی به عنوان یکی از نهادهای دولتی بخشی از قوه مجریه ایران در طول هشت سال جنگ تحمیلی به در دو بخش کلی به کنشگری و نقش آفرینی پرداخت. یکی انجام اقدامات تخصصی بر حسب وظایف ذاتی و دیگری ایفای نقش‌های مشترک یا مشابه با دستگاه‌های دیگر. در این قسمت به اقدامات و عملکرد این سازمان در دوران جنگ تحمیلی در این دو بخش پرداخته می‌شود.

۱-۵. ساختارها و شکل‌های سازمان تربیت بدنی برای پشتیبانی امور جنگ

با توجه به جوان بودن تربیت بدنی در سپاه پاسداران این تشکیلات نتوانست نیاز جنگ را تأمین کند و به تنهایی هم قادر به این کار نبود و مشارکت ورزش و مردم در این امر اجتناب‌ناپذیر بوده است. به همین جهت ستاد جنگ و ورزش برای تقویت رابطه ورزش و جنگ و هماهنگی میان تربیت بدنی نهادها از سوی سپاه پاسداران انقلاب اسلامی طراحی شد و پس از چند ماه مطالعه با صاحب‌نظران و دست‌اندرکاران نظامی و رزمی، این طرح به تصویب رسید و اساسنامه آن به وسیله تربیت بدنی سپاه تهیه شد. اگرچه وزارتخانه‌های مختلف، دستگاه‌ها، سازمان‌های اداری و انقلابی کمک کرده‌اند، اما کمک‌های آنها با نیازهای جبهه مطابقت نداشت. چون این نیاز و کمک‌ها از یک هماهنگی خوبی برخوردار نبود و در انجام برنامه کاملی که بتواند تمامی نیروهای تربیت بدنی ادارات مختلف را وارد جنگ کند، ستاد جنگ و ورزش تشکیل شد (روزنامه اطلاعات، ۱۳۶۵/۳/۲۲). از مأموریت‌های ستاد پشتیبانی جنگ، ترغیب ورزشکاران و دست‌اندرکاران امر ورزش در دستگاه‌های مختلف ورزشی جهت پیوستن به رزمندگان اسلام، برگزاری مراسم و مسابقات ورزشی با هدف جلب توجه مردم به امر جنگ و جمع‌آوری عواید آن برای جنگ. تهیه برنامه‌ها و انجام هماهنگی لازم جهت استفاده از امکانات ورزشی (نیرو، اماکن و وسایل) در امر جنگ، تهیه طرح‌ها و برنامه‌های مناسب جهت ارتقای آمادگی جسمانی و روحیه رزمندگان و جانبازان بوده است (روزنامه ابرار، ۶۵/۲/۲۵).

۲-۵. اقدامات سازمان تربیت بدنی برای روحیه دادن به رزمندگان و مردم در زمان جنگ

در آغاز جنگ تحمیلی شاید هنوز نقش ورزش در پیشبرد جنگ آن طور که باید و شاید شناخته نبود، اما به مرور، اثرات متقابل جنگ و ورزش بر یکدیگر مشخص تر شده تا آنجا که ورزش به عنوان جزء جدانشدنی از زندگی در جبهه‌ها درآمده بود. افزایش توان جسمانی نیروهای رزمنده، پرکردن اوقات فراغت رزمندگان، وسیله‌ای جهت جذب نیروهای داوطلب مردمی و تبلیغ و تقویت روحیه رزمندگان و تضعیف روحیه دشمن بود که باعث حضور مستمر ورزش در جبهه‌ها شده بود (روزنامه کیهان، ۱۳۶۶/۷/۱). در جنگ هشت ساله علاوه بر اینکه بسیاری از اهالی ورزش اجازه نفس کشیدن به دشمن متجاوز را ندادند، بسیاری نیز برای شاد کردن دل مردم در جبهه قهرمانی تمام توان خود را به کار گرفتند. حضور در بازی‌های آسیایی و المپیک ۱۹۸۸ زمینه‌ای شد تا ورزشکاران در رشته‌های مختلف توانایی‌های خود را به رغم فشارهای سیاسی و همه‌جانبه دنیا علیه کشورمان به رخ رقبای بکشند. پیروزی‌های سربازان ایران در میادین ورزشی روحیه مردم و رزمنده‌ها را افزایش می‌داد. از طرفی حضور در مسابقات مختلف نوعی اتحاد و همدلی را بین آحاد جامعه ایجاد می‌کرد (نوروزی، ۱۳۹۵: کدخبر ۸۱۳۹۹۲).

مرتضی رجبی^۱، در روایت خود می‌گوید که در بحبوحه جنگ که تهران شدیداً تحت بمباران نیروهای عراقی بود، به عنوان سرپرست تیم کشتی بودم، در آن زمان یک تیم کشتی جوانان زیر هجده سال در رشته فرنگی را برای مسابقات بین‌المللی به اتحاد جماهیر شوروی فرستادیم (رجبی، ۱۳۹۶). سیف‌الله بلوکات^۲ در روایت خود می‌گوید: «برای بالا بردن روحیه متقابل رزمندگان و ورزشکاران، تیم‌های ملی ورزشی را بین رزمنده‌ها می‌بردیم و این ورزشکاران در خط مقدم بازی می‌کردند و رزمندگان آنها را می‌دیدند و دو طرف روحیه می‌گرفتند. در یکی از سال‌ها، همزمان با دهه فجر یک کاروان دوچرخه‌سواری از تهران (بهشت زهرا) راه افتاد، مسیر را رکاب می‌زدند وقتی به شهرها می‌رسیدند با حضور مردم مراسمی برگزار می‌شد. در یکی از سال‌ها، در ایام دهه فجر یک کاروان سوارکاری با اسب از تهران به سوی جبهه‌ها حرکت کردند در آن زمان استخری

---

۱. مسئول و عضو کمیته برگزاری مراسم‌های ملی و ارزشی و مسئول هیئت بدوی تخلفات اداری سازمان تربیت بدنی در دوران دفاع مقدس
۲. مسئول سازمان تربیت بدنی در دوران دفاع مقدس

در فاو بود که ما آن را بازسازی کردیم و رزمندگان از آن استفاده می‌کردند بعد برایشان مسابقه گذاشتیم که خیلی سرو صدا کرد آقای خجسته با یک گروه فیلم برداری آمده بودند کارهای ورزشی می‌کردند ما آنجا مسابقات والیبال گذاشتیم که اتفاقاً پخش سراسری کردند که خیلی جالب بود. این‌ها برای پر کردن اوقات فراغت و حفظ شادابی و سرحالی رزمندگان بود و برای اینکه آنها افسرده نشوند خیلی لازم بود» (بلوکات، ۱۳۹۶).

۳-۵. کمک‌های ورزشکاران و اداره کل تربیت بدنی استان‌ها به جبهه‌های جنگ

در سازمان تربیت بدنی بخشی از امور مربوط به پشتیبانی جبهه‌های جنگ نیز انجام می‌گرفت و در طول هشت سال دفاع مقدس بسیاری از مراکز برای جمع‌آوری کمک و ارسال آنها به مناطق جنگی اقدام می‌کردند. ورزشکاران و ادارات استان‌ها تلاش‌هایی هم در پشت جبهه و هم در منطقه جنگی انجام داده‌اند. سیف‌الله بلوکات مسئول سازمان تربیت بدنی در دوران دفاع مقدس در روایت خود گفت «در زمان یزدان‌پناه، مدیرکل تربیت بدنی خوزستان، در استادیوم تختی اهواز یک مرکز پشتیبانی درست کردیم و سرویس‌هایی که لازم بود به جبهه می‌دادیم. ما از مناطق جنگی مرتب بازدید داشتیم و نیازهایشان را می‌سنجیدیم، مثلاً یک جا لازم بود وسایل ورزشی بفرستیم، ما در چند مقطع با جمع‌آوری کمک‌های مردمی و اعتباری که سازمان تربیت بدنی می‌گذاشت موفق شدیم لوازم ورزشی مثل تور و میز پینگ‌پونگ و لوازمی که آنجا کاربرد داشت جمع‌آوری کنیم و بفرستیم مثلاً در دو سه مرحله حدود ۲۰-۳۰ تریلی در دو گروه به جبهه‌های غرب و جنوب اعزام کردیم و بعد هم پیگیری کردیم تا به یگان‌هایی که لازم بود برسند. البته همه اینها با همکاری سپاه و ارتش بود تا اوقات فراغت رزمندگان پر شود» (بلوکات، ۱۳۹۶).

در زمان جنگ، دربی بین پرسپولیس و استقلال برگزار شد که دغدغه برای قهرمانی نبود، بلکه برای پشتیبانی جبهه و جنگ انجام می‌گرفت، چون تربیت بدنی تمام امکاناتش را در سطح کشور در اختیار جنگ قرار داده بود (بلوکات، ۱۳۹۶). مرتضی رجبی در روایت خود گفت: «در زمان جنگ دو سه سری قایق از خارج با همه محدودیت‌هایی که وجود داشت وارد کردیم. یک نفره، چند نفره، موتوری و همه اینها در اختیار جبهه و جنگ در حد وسیع قرار دادیم» (رجبی، ۱۳۹۶). در سال ۱۳۶۵ تیموری قهرمان وزنه‌برداری آسیا به جبهه‌های جنگ اعزام شد و در شهر فاو به صفوف رزمندگان اسلام پیوست و مدال‌های

خود را به رزمندگان اهدا کرد (روزنامه دنیای ورزش، ۱۳۶۵). مجموعه ورزشی آزادی در سال ۱۳۶۵، ۲۳۰۰۰۰ ریال و ۸۰ کارتن آلبیمو، ۱۴/۸ کیلو خاکشیر به ستاد جذب و هدایت کمک‌های مردمی به جبهه‌ها و مبلغ ۱۲۵۰۰۰۰ ریال به دفتر جبهه و جنگ تربیت بدنی تهران جهت اجناس مورد نیاز جبهه‌ها کمک کرده است (کارنامه دولت، ۱۳۶۵: ۸۵۹). مجموعه ورزشی شهید شیرودی، مبلغ پانصد هزار تومان به حساب رزمندگان واریز نموده است (نهادهای دولتی و جنگ تحمیلی، ۱۳۶۵: ۱۸۱). سال ۱۳۶۶ تربیت بدنی سپاه یکم ثارالله در ظرف یک ماه اقدام به جمع آوری وسایل ورزشی برای رزمندگان اسلام کرده است که ارزش آنها بیش از ۱۲ میلیون ریال بوده است (روزنامه ابرار، ۱۳۶۶/۹/۱۸).

جدول ۱. کمک‌های اداره کل تربیت بدنی استان‌ها به جبهه‌های جنگ در سال ۱۳۶۵

استان	کمک‌ها
استان آذربایجان غربی	مبلغ ۶۶۶۰۰۰۰ ریال به جبهه‌ها اهدا نموده‌اند (کارنامه دولت، ۱۳۶۵: ۸۷۱).
استان بوشهر	مبلغ ۷۶۵۹۵۴ ریال به جبهه‌ها اهدا کرده‌اند (کارنامه دولت، ۱۳۶۵: ۸۷۲).
استان کهگیلویه و بویراحمد	کمک یک روز حقوق کارمندان گچساران درهرماه و اهداء وسایل ورزشی به جبهه‌ها برای اعزام رزمندگان و تحویل وسایل ورزشی به مهاجرین جنگی این اداره مینی بوس برای این منظور در اختیار جبهه گذاشته بود (نهادهای دولتی، ۱۳۶۵: ۱۸۵-۱۸۴).
استان چهارمحال و بختیاری	مبلغ ۲۳۴۷۰۰۰ ریال توسط کارکنان و ورزشکاران به جبهه‌ها اهدا کرده‌اند (کارنامه دولت، ۱۳۶۵: ۸۷۲).
استان خراسان	چهل و دو هزار ریال به جبهه‌ها کمک ماهیانه کرده‌اند. وسایل ورزشی به پادگان‌ها و یگان‌های رزمی خراسان خرید و اهدای یک دستگاه ماشین پخت سیار به مبلغ سه میلیون ریال توسط هیئت باستانی جهت کمک به جبهه‌ها ارسال نموده‌اند و کمک‌های نقدی ۲۴۱۳۹۰۰ ریال، کمک‌های جنسی شامل ارسال دو دستگاه ماشین به جبهه‌ها، تهیه پوشاک، وسایل خواب و سایر لوازم اولیه زندگی برای مهاجران در اختیار گذاشتن خوابگاه به بنیاد مهاجران جنگی (نهاد دولتی و جنگ تحمیلی، ۱۳۶۵: ۱۸۳).
استان سمنان	کمک‌های جنسی به مبلغ ۴۴۵۰۵۰۰ ریال و کمک نقدی معادل ۴۷۴۰۶۸۰۰ ریال و اختصاص یک روز حقوق تعدادی از کارکنان به امور جنگ از ابتدای جنگ به رزمندگان اهدا کرده‌اند (کارنامه دولت، ۱۳۶۵: ۸۷۵) و مبلغ ۱۹۳۰۷۵ ریال از محل فروش بلیت مسابقات ورزشی به حساب جبهه‌های جنگ واریز کرده‌اند (نهاد دولتی و جنگ تحمیلی، ۱۳۶۵: ۱۸۳).
استان همدان	کمک‌های نقدی به مبلغ ۱۳۵۹۰۰۰۰ ریال و ۲۱ مورد کمک به جبهه‌ها اهدا کرده‌اند (کارنامه دولت، ۱۳۶۵: ۸۷۹).
استان یزد	وسایل ورزشی را به رزمندگان و تیپ‌های گردان و گردان قائم آل محمد (ص) اهدا کرده‌اند (کارنامه دولت، ۱۳۶۵: ۸۷۹). کمک‌های نقدی و جنسی و مبلغ فروش مسابقات رزمی به حساب جنگ زدگان واریز و وسایل ورزشی به مهاجران جنگی اهدا شده است (نهادهای دولتی و جنگ تحمیلی، ۱۳۶۵: ۱۸۱).

واکاوی تاریخی عملکرد سازمان تربیت بدنی ایران در پشتیبانی از جنگ تحمیلی ۱۵۹

استان	کمک‌ها
استان کردستان	امکانات و تأسیسات ورزشی و همچنین همکاری با برادران نظامی، کمک‌های نقدی و جنسی و برگزاری مسابقات ورزشی و اختصاص عواید آن به جنگ‌زده‌ها را در اختیار رزمندگان و جبهه‌ها گذاشته است (نهادهای دولتی و جنگ تحمیلی، ۱۳۶۵: ۱۸۵-۱۸۴). شهرستان سقز مبلغ ۱۲۳۶۰ ریال، حقوق یک روز کارکنان اداره تربیت بدنی شهرستان سقز به حساب جبهه واریز شده است (سند سازمان تربیت بدنی استان کردستان، ۱۳۶۵/۱/۲۵). هدایای ورزشی شامل ۱۵ دست میز پینگ پنگ، دوپست دست لباس گرم ورزشی، تعدادی توپ و تور و وسایل دیگر ورزشی و بیش از یک میلیون ریال وجه نقد به جبهه‌های جنگ ارسال شده است (روزنامه جمهوری اسلامی، ۱۳۶۵/۸/۱۹، سند ۱۶).
استان آذربایجان شرقی	مبلغ ۱۹۳۷۷۵۱ ریال به حساب جنگ زدگان واریز و تعدادی کفش کوهنوردی و سایر پوشاک ورزشی به رزمندگان اهدا نموده است (نهادهای دولتی و جنگ تحمیلی، ۱۳۶۵: ۱۸۱). مبلغ ۳۱۰۰۰ ریال کمک مالی جهت تهیه وسایل ورزشی و تفریحی رزمندگان غیور اسلام و مبلغ ۲۳۰۰۰۰ ریال عواید حاصل از فروش بلیط بین تیم دارایی قزوین با تیم پرسپولیس تهران به رزمندگان اهدا شد.
استان فارس	کمک‌های نقدی ۶۵۵۳۱۷ ریال، کمک‌های جنسی که شامل میوه، خشکبار و کمک‌های معنوی شامل ارسال ۱۵۰۰ جلد کتاب، شامل قرآن، توضیح المسائل امام، کتاب‌های استاد مطهری و دعای کمیل به جبهه‌های جنگ ارسال شده است (نهادهای دولتی و جنگ تحمیلی، ۱۳۶۵: ۱۸۵-۱۸۴).
استان سیستان و بلوچستان	مبلغ ۲۳۵۰۰۰ ریال جهت کمک به خواهران و برادران جنگ‌زده حواله شده است (نهادهای دولتی و جنگ تحمیلی، ۱۳۶۵: ۱۸۳).
استان باختران	مبلغ ۵۴۷۰۰ ریال جهت هزینه اعزام و خرید وسایل ورزشی در اختیار ورزشکاران جنگ‌زده قصر شیرین و سرپل ذهاب قرار گرفته است و همچنین وسایل ورزشی مختلفی نیز جهت استفاده مهاجران جنگی در اختیار بنیاد امور مهاجران قرار گرفته است (نهادهای دولتی و جنگ تحمیلی، ۱۳۶۵: ۱۸۵-۱۸۴).
استان کرمان	یک دستگاه اتومبیل استیشن و یک دستگاه جیب کروکی به جبهه ارسال شده است و مبلغ دوپست و پنجاه هزار ریال به وسیله تربیت بدنی رفسنجان اهدا شده است (نهادهای دولتی و جنگ تحمیلی، ۱۳۶۵: ۱۸۵-۱۸۴).
استان مازندران	مبلغ ۲۴۴۸۹۰۱ ریال به رزمندگان جبهه‌ها اختصاص داده بوده است.
استان لرستان	دو دستگاه جیب استیشن و یک دستگاه نیشان به منظور کمک به جبهه‌ها و کلیه امکانات ورزشی جهت تمرین و ورزش برادران جنگ‌زده، سالن ورزشی به مدت ۶ ماه به بنیاد جنگ‌زدگان واگذار کرده است و کمک‌های نقدی و جنسی به جبهه‌های جنگ در اختیار جبهه ارسال شده است (نهادهای دولتی و جنگ تحمیلی، ۱۳۶۵: ۱۸۵-۱۸۴).
استان مرکزی	یک دستگاه خودرو جهت اعزام به جبهه‌های جنگ و در اختیار گذاشتن سالن‌های ورزشی و امکانات ورزشی استان و شهرستان‌های تابعه به بسیج و سپاه پاسداران جهت تمرینات ورزشی و ورزشی سپاه (نهادهای دولتی و جنگ تحمیلی، ۱۳۶۵: ۱۸۵-۱۸۴).

منبع: کارنامه دولت، ۱۳۶۵

۴-۵. تأمین واعزام نیرو به جبهه‌ها

سال ۱۳۶۵ در پی فرمان تاریخی امام خمینی (ره) مبنی بر حضور گسترده به جبهه‌ها، جامعه ورزش و ورزشکاران و سایر اعضای جامعه ورزش تدارک حضور فعال در جبهه را دیدند، از جمله می‌توان از آذربایجان شرقی، گیلان، هرمزگان، مرکزی و بوشهر نام برد (روزنامه دنیای ورزش، ۱۳۶۵). احمد درگاهی معاون نخست وزیر و سرپرست سازمان تربیت بدنی اطلاعیه‌ای صادر نمود و در این اطلاعیه آمده بود: «از کلیه کارکنان سازمان تربیت بدنی، ورزشکاران، قهرمانان و اعضای فدراسیون‌ها در خواست می‌شود که به صفوف رزمندگان اسلام بپیوندند» (روزنامه دنیای ورزش، ۱۳۶۵). کاروان راهیان کربلای سازمان تربیت بدنی متشکل از جمعی از کارمندان داوطلب طی مراسمی در میان بدرقه گرم و پرشور مسئولان و کارکنان این سازمان اعزام جبهه‌های نبرد شدند (روزنامه ابرار ۱۳۶۵/۱/۲۶). در همین رابطه بیش از ۴۰ تن از ورزشکاران کاشان راهی میدان‌های نبرد شدند (روزنامه رسالت ۱۳۶۵/۲/۷). نخستین کاروان لیبیک با امام از کارکنان و ورزشکاران اداره کل تربیت بدنی خراسان اعزام جبهه‌های نبرد شدند. ورزشکاران ضمن اجرای عملیات و ورزش‌های باستانی در خط مقدم جبهه، در ایجاد تأسیسات ورزشی پادگان‌های امام رضا (ع) و شهید چراغی نیز شرکت کرده بودند (روزنامه جمهوری اسلامی ۱۳۶۵/۸/۱۹).

در سال ۱۳۶۵ روابط عمومی فدراسیون کاراته جمهوری اسلامی ایران اعلام کرد که اولین کاروان راهیان کربلای این فدراسیون از محل این سازمان به جبهه‌های جنگ اعزام شده‌اند و هدف از اعزام این کاروان ۲۶ نفری به جبهه‌های نبرد را آموزش فنون رزمی به رزمندگان اعلام نموده است و تمامی این ۲۶ کاراته کار از مرییان و ملی پوشان تیم ملی کاراته کشور بوده‌اند که در جمع آنها یک مربی خارجی از کره جنوبی نیز حضور داشته است (روزنامه دنیای ورزش، ۱۳۶۵). مجموعه ورزشی آزادی در سال ۱۳۶۵، ۳۸ نفر از کارکنان خود را در چند نوبت به جبهه‌های جنگ اعزام کرد و یک نفر از این افراد به شهادت رسیده‌اند (کارنامه دولت، ۱۳۶۸: ۸۵۹). اداره کل تربیت بدنی استان سمنان بیست و پنج نفر از پرسنل خود را جهت آموزش نظامی به جبهه‌های جنگ اعزام کرده است (کارنامه دولت، ۱۳۶۸: ۸۷۵). اداره کل تربیت بدنی استان یزد، ناجیان غریق جهت آموزش رزمندگان به جبهه‌های جنگ در چند نوبت اعزام کرده است (کارنامه دولت، ۱۳۶۸: ۸۷۹). اداره کل تربیت بدنی استان فارس، ۱۴۳ نفر از ورزشکاران و مسئولان ورزشی

خود را به جبهه‌های جنگ تحمیلی اعزام نموده است (نهادهای دولتی و جنگ تحمیلی، ۱۳۶۵: ۱۸۵-۱۸۴). در مهر ماه سال ۱۳۶۶ عده‌ای از رزمندگان از شهرستان شوش اعزام جبهه‌های نبرد شدند و در بین این رزمندگان عده‌ای از ورزشکاران و پرسنل این اداره از جمله عبدالعباس کرد نیز به جبهه کردستان اعزام شدند (سند اداره کل ورزش و جوانان استان خوزستان، ۱۳۶۶). حسن غفوری فرد^۱، در روایت خود گفت: «اوائل زمان جنگ داوطلب بسیار زیاد بود ولی امکانات پذیرش وجود نداشت برای مثال در یگان‌های خراسان، تمام نیروهای داوطلب از استان خراسان بودند و از جای دیگر قبول نمی‌کردند و وقتی شرایط مساعدتر شد و بنی‌صدر هم از ایران رفت و مشکلات برطرف شدند استان اصفهان هم در اعزام نیرو مشهور شد» (غفوری فرد، ۱۳۹۶).

۵-۵. تخصیص امکانات، ورزشگاه‌ها و فضاهای ورزشی به امور جنگ

در دوران هشت سال دفاع مقدس، بنا به شرایط آن زمان و بنا به تشخیص و صلاح‌دید، مقرر شده بود که از اماکن ورزشی که دارای فضای مناسب و کافی می‌باشد، به عنوان محلی برای تدارکات و پشتیبانی استفاده شود. سیف‌الله بلوکات مسئول سازمان تربیت‌بدنی استان تهران در روایت خود گفت: «در دوران دفاع مقدس شاید بیشترین خدمات در سطح کشور را تربیت‌بدنی کرد، تمام امکاناتش را در اختیار جبهه و جنگ گذاشت یعنی استادیوم‌ها مثل استادیوم تختی اهواز کلاً در اختیار جنگ بود و در تمام شهرستان‌ها به این شکل بود. اعزام، آموزش و هم‌نقاهتگاه‌ها، کل تشکیلات تربیت‌بدنی در سطح کشور امکاناتش را در اختیار جنگ گذاشته بود» (بلوکات، ۱۳۹۶). در سال ۱۳۵۹ پس از آزادسازی کامل شهر سنندج، نیروهای سپاه بلافاصله اقدام به ایجاد مقرهای مختلفی در سطح شهر کردند. نیروهای سازمان پیش‌مرگان مسلمان کرد نیز که در گروه‌ها و دسته‌های مختلف در طول مدت آزادسازی سنندج در نقاط گوناگون همراه با ارتش و سپاه مشغول انجام وظیفه بودند در این روز منسجم شدند. شهید بروجردی به عنوان فرمانده وقت سپاه در استان، دستور دادند که ستادی برای سازمان پیش‌بینی شود. پیرو دستور ایشان، سالن فعلی آزادی سنندج در ضلع جنوب غربی پادگان لشکر ۲۸ به عنوان اولین مرکز و ستاد سازمان پیش‌مرگان مسلمان کرد انتخاب شد و پیش‌مرگان در آنجا مستقر شدند (سندسازمان تربیت‌بدنی استان

---

۱. رئیس پیشین سازمان تربیت‌بدنی

کردستان، ۱۳۵۹). دهکده المپیک خانوارهای جنگ زده را به طور موقت با همکاری انجمن اسلامی، در مسجد دهکده المپیک اسکان دادند (کارنامه دولت، ۱۳۵۹: ۳۵۱).

در سال ۱۳۶۰ برحسب ضرورت‌های زمانی و نیاز سپاه پاسداران، ورزشگاه به صورت موقت به سپاه واگذار شد که نام آن از شیرین رضایی به استاد یوم شهید جهان آرا توسط سپاه پاسداران تغییر داده شد (سازمان تربیت بدنی استان خوزستان، ۱۳۶۰). در سال ۱۳۶۱ استاد یوم تختی اهواز محل نگهداری مجروحان بود. در تمام محوطه زمین چمن و سالن‌ها، تخت و وسایل امدادی و امکانات درمانی گذاشته شده بودند تا کار امداد رسانی به خوبی انجام شود. ورزشگاه تختی اهواز در جریان عملیات بیت المقدس (آزادسازی خرمشهر) نقاهتگاه سپاه پاسداران به نام نقاهتگاه شهید کلاهدوز از تاریخ ۱۳۶۱/۲/۶ لغایت ۱۳۶۱/۳/۷ به مدت ۳۲ روز بود. مجروحانی که نیاز به درمان و تجهیزات پزشکی مدرن داشتند، از این ورزشگاه به سایر استان‌ها جهت درمان اعزام می‌شدند (سازمان تربیت بدنی استان خوزستان، ۱۳۶۱). با آغاز جنگ تحمیلی و ورزشگاه تختی تهران برای مدتی کاربری متفاوتی پیدا کرد و ساختمان داخلی این ورزشگاه تبدیل به پادگان و اسکان اسرای جنگ شده بود و بلافاصله بعد از پایان جنگ و سر و سامان گرفتن اسرافعالیت ورزشگاه تختی آغاز شد. از سال‌های ۱۳۶۰ تا سال ۱۳۶۶ مجموعه ورزشی مجدیان و بالاخص سالن وزنه برداری و ساختمان اداری این مجموعه در اختیار سپاه و ستاد بازسازی قرار گرفته بود و در مجموعه ورزشی مجدیان پناهگاهی برای مواقع اضطراری احداث شده تا محلی برای امنیت و جان شهروندانی که در پشت جبهه مشغول خدمت‌رسانی و امداد رسانی به جبهه‌ها بودند باشد و از زمین‌های چمن مجموعه برای فرود بالگردهای هوانیروز هوایی برای امداد رسانی و انتقال مجروحان به بیمارستان شهرستان دزفول و شهرهای هم‌جوار نیز استفاده شده بود. اتاق‌های زیر سکوها تماشاچی مجموعه ورزشی مجدیان برای اسکان خانواده‌هایی استفاده شد که خانه آنها در بمباران یا موشک‌باران تخریب شده بود (اداره تربیت بدنی شهردزفول، ۱۳۶۰).

سال‌های ۱۳۶۴-۱۳۶۵ فشارهای رژیم بعث عراق علیه مردم کرد شمال این کشور به حداکثر رسید. مردم شمال عراق ناچار شدند به جمهوری اسلامی پناهنده شوند و یک گروه ۵۰۰ نفری از این آوارگان وارد شهر سقز شدند و در محل ورزشگاه شهید ناصر کاظمی اسکان داده شدند. مسئولیت اسکان و پذیرایی از این آوارگان را فرمانداری، هلال

واکاوی تاریخی عملکرد سازمان تربیت بدنی ایران در پشتیبانی از جنگ تحمیلی ۱۶۳

احمر و سپاه به عهده داشتند (سند سازمان تربیت بدنی استان کردستان، ۱۳۶۴). استاد یوم شهر هویزه مقر پشتیبانی سپاه و برای پشتیبانی رزمندگان اسلام در دوران دفاع مقدس بوده است و از سال ۱۳۶۴ به عنوان مقر لجستیک قرارگاه سری نصرت برای پشتیبانی رزمندگان اسلام در عملیات های مختلف نقش اساسی داشته است. به گفته سید عباس موسوی از فرماندهان لجستیک قرارگاه سری نصرت در این استاد یوم ورزشی کارهای تدارکاتی از جمله تسلیحات، خدمات، توزیع و نگهداری، موتوری و تغذیه انجام می شد. این مقر کار پشتیبانی از رزمندگان اسلام در عملیات خیبر و بدر را داشته است و در این مقر حتی کار جمع آوری کمک های مردمی از جمله گردآوری قایق ها از مردم بومی منطقه جهت استفاده در عملیات هور استفاده می شده است (اداره تربیت بدنی شهر هویزه، ۱۳۶۴). در سال ۱۳۶۷ سپاه پاسداران انقلاب اسلامی خوی به فرمانداری شهرستان خوی ابلاغیه ای با این مضمون ارسال نموده است که با توجه به تصمیم شورای تأمین شهرستان خوی سالن تربیت بدنی شهید کوچری که از ساعت ۹ تا ۱۲ شب در اختیار واحد بسیج قرار گرفته بود (سند اداره تربیت بدنی شهر خوی، ۱۳۶۷).

مرتضی رجیبی در روایت خود می گوید: «سالن دوازده هزار نفری آزادی برای تجهیز و اعزام، برای تلخیص و برگشت بعضی از زخمی های جنگی، تمام عیار در اختیار سپاه بود. سالن دوازده هزار نفری و یک مدت خیلی زیاد استاد یوم سی هزار نفری تختی که در شرق تهران هست، در طول جنگ در اختیار جبهه و جنگ بود و به نظرم اکثریت اسرای عراقی در استاد یوم تختی تهران اسکان داده شده بودند و به معنای واقعی از ورزش خارج شده بود. تا بعد از جنگ بازسازی شد و الان فعال هست و مسابقات رسمی برگزار می شود. در حوزه ستادی مان در ارتباط با آبرسانی، برق رسانی و نگهداری و آماده نگه داشتن استاد یوم ها برای جنگ تلاش بسیاری کردیم. در زمان دفاع مقدس کاملاً اماکن ورزشی اعم از استخر و سالن و استاد یوم که عرض کردم استاد یوم تختی به طور کامل، حتی با پرسنلی که بتواند آنجا خدمات ارائه بدهد در اختیار اسرای جنگ عراق قرار داده و هیچ فعالیت ورزشی در آن نبوده است (رجیبی، ۱۳۹۶).

۵-۶. برگزاری کلاس های آموزشی تربیت بدنی برای رزمندگان

در سال ۱۳۵۹ با انقلاب فرهنگی و تعطیلی موقت دانشگاه ها عده ای از دانشجویان مسلمان و

متعهد دانشکده تربیت بدنی و علوم ورزشی در انقلاب فرهنگی پیشقدم شدند. هدف از تأسیس جهاد تربیت بدنی نیز همگانی کردن ورزش با در نظر گرفتن ارزش‌ها و معیارهای اسلامی بود. حدود ۱۰ هزار نفر از دانش‌آموزان تهران با همکاری مساجد شهر در استادیوم آزادی تحت آموزش‌های ورزشی- فرهنگی قرار گرفتند. فعالیت‌های انجام گرفته سبب شد جهاد تربیت بدنی در سال ۱۳۶۲ در سازمان تربیت بدنی جمهوری اسلامی ایران به صورت رسمی درآید و پس از آن اقداماتی جهت برنامه‌ریزی و تشکیل کمیته‌های مختلف جهاد صورت گیرد. جهاد تربیت بدنی در سال ۱۳۶۵ دارای پنج کمیته تخصصی شده است که عبارت بودند از: کمیته ورزش‌های بومی، محلی، کمیته ورزش‌های رزمی و کمیته بازی‌ها و تفریحات سالم و علاوه بر اینها هدف جهاد تربیت بدنی گسترش و تعمیم ورزش در کلیه مناطق کشور از جمله در جبهه‌های نبرد بود. تلاش جهاد تربیت بدنی، آماده‌سازی جسمانی و ارتقای روحیه طیف وسیع نیروهای میلیونی مردمی و شادی و نشاط برای رزمندگان بوده است و برای آماده‌سازی جسمانی و تقویت روحیه برادران رزمنده مستقر در جبهه، برنامه‌ریزی در دو محور قرار گرفته است. اول پرکردن اوقات فراغت رزمنده و دوم، آماده‌سازی جسمی رزمندگان (مرکز اسناد و تحقیقات دفاع مقدس).

مرتضی رجبی در روایت خود گفته است که داوودی شمس‌ی که در بحبوحه جنگ مسئولیت داشت یکی از کارهایی که انجام داد که اصلاً در تربیت بدنی وجود نداشت، مدیریت جهاد تربیت بدنی بود و فقط هدف آن رفع نیازها و هماهنگ کردن جبهه از نظر مسائل ورزشی و یا نیروهایی که احتمالاً در جبهه از نظر مربی، غواص و وسایل ورزشی بود. مدیریت جهاد تربیت بدنی مربوط به دوران دفاع مقدس بود و بعد از دفاع مقدس هم از چارت سازمان حذف شد. رجبی می‌گوید: «داوودی شمس‌ی بنده را به عنوان معاون مدیریت جهاد تربیت بدنی قرار داد. این مدیریت در سازمان تربیت بدنی در زمینه پشتیبانی جنگ و در امر غواصی و حتی بارها ما در ارتباط با بدرقه، استقبال و آوردن شهدا و تحویل به بستگان‌شان فعالیت داشتیم. جهاد تربیت بدنی مدیریتی بود که در استادیوم شهید شیرودی استقرار پیدا کرده بود. در شهر فاو مأموریتی از طرف سوارکاری آمد، بنده دست‌اندرکارش نبودم، ولی یک تعدادی اسب به فاو رفت و آنجا یک فعالیت‌هایی داشتند که همزمان با فتح فاو سوارکاری آنجا رفت. خوشبختانه در زمان جنگ هر موقع اماکن از سازمان تربیت بدنی می‌خواستند بنده شاهد این هستم که به وسیله مسئولان وقت بدون

اکراه در اختیار قرار می‌دادند. در زمان جنگ به علت شرایط خاص برخی از عملیات، رزمندگان تحت آموزش‌های لازم قرار می‌گرفتند. این آموزش‌ها بیشتر حول محور دوی استقامت، شنا، کوهنوردی و موتورسواری متمرکز شده بود. رزمندگان با تمرینات مداوم و بدنسازی مهارت و سرعت و استقامت لازم را کسب می‌کردند. اهمیت ورزش در پشت جبهه، کمتر از اهمیت آن در خط اول جبهه‌ها نبوده است، زیرا علاوه بر نقش سازنده ورزش در افزایش توان رزمی، آموزش و پرکردن اوقات فراغت رزمندگان، برگزاری مسابقات را گسترش داده و پیوندهای آنان را مستحکم‌تر نموده زیرا برای رزمندگان مهم بوده که با هم‌رزمان خود ارتباطات نزدیک داشته باشند. ورزش در راه ایجاد این پیوندها و تحکیم روابط کمک شایانی کرده است (روزنامه کیهان، ۱/۱۳۶۶).

میرحیدری از مدیران سازمان تربیت‌بدنی در روایت خود درباره آموزش‌هایی که تربیت‌بدنی در زمان جنگ به رزمندگان داشته است، می‌گوید: «در زمان جنگ حدود صد رأس از اسب‌های ترکمن و یا عربی که اسب‌های کوتاه، آرام ولی پرکار و فعال بودند را آماده و آموزش دادیم و بچه‌های ترکمن را آماده اعزام به جبهه کردیم و به سمت جبهه حرکتشان دادیم، اینها تنها کسانی بودند که می‌توانستیم با یک نوع اسبی که داشتند به جبهه بفرستیم. یکی دیگر از کارهایی که انجام شد در هفته جنگ ۱۱۵ رأس اسب را که آماده کرده بودیم، شهر به شهر مانور دادیم. ما وارد شهر فاو شدیم. یعنی زمانی بود که فاو در تصرف ما بود. چند روزی آنجا آموزش سوارکاری گذاشتیم و اولین بار بود که وزارت امور خارجه به رئیس سازمان تربیت‌بدنی نامه‌ای به عنوان تشکر و قدردانی داده بود. یکی از خبرنگاران یوگسلاوی در منطقه آمد و تحت حمایت بچه‌های خودمان آنجا فیلمبرداری کرد، از این قضیه که اینجا آموزش سوارکاری دارد و چون سوارکاری یک رشته مدرنی است و هنوز هم هست خیلی برای آنها جالب بود که آن طرف جنگ و کشت و کشتار و این طرف یعنی درست همین جایی که صدای بمب می‌آید، ما یک مانور بزرگ صحرایی درست کرده بودیم و آموزش سوارکاری راه انداخته بودیم و پرش با اسب را به رزمنده‌ها آموزش می‌دادیم. قریب به هزار نفر را ما در همان زمان آموزش دادیم و برای اینکه رزمنده‌ها را تشویق بکنیم، کارت آموزش سوارکاری به اینها می‌دادیم. یعنی به رزمنده‌ای که آنجا بود، سی جلسه آموزش سوارکاری می‌دادیم. در آن منطقه آموزش صخره‌نوردی، کوهنوردی و ننگ‌نوردی با اسب می‌دادیم. گاهی موردی پیش می‌آمد که آنها

می‌خواستند سلاح را به منطقه صعب‌العبور هدایت کنند. این بچه‌ها می‌آمدند از آن آموزش استفاده می‌کردند. ما همان جا هم کارت‌های مربیگری می‌دادیم» (میرحیدری، ۱۳۹۶). «آموزش دیگری که انجام شد کلاس شنا گذاشتیم، در امجدیه برنامه‌ریزی کردیم، همه مربیان را جمع کردیم، یک کلاس شبانه‌روزی راه انداختیم، فقط ما می‌خواستیم در ده جلسه شنا را آموزش بدهیم. شنا هم نه شنای فنی، بلکه فقط طرف بتواند در امواجی که هست یا جایی که آب شتاب، تابش و فشار دارد این جوان بتواند خودش را ننگه دارد. در ورزشگاه شیرودی پمپ‌های خاصی در کنار سه استخر داشتیم که در کنار این استخرها می‌گذاشتیم، بعد در هر دو ساعت هشتاد جوان، یعنی دویست و چهل نفر در دو ساعت می‌بردیم. بعد برای بچه‌هایی که در استخر بودند، مربی گذاشته بودیم. مربی‌ها شنا را به اینها آموزش می‌دادند. نود و پنج درصد این بچه‌ها در ده جلسه اول آموزش می‌دیدند. ظرف یک سال، شش هزار نفر را ما آموزش دادیم که رقم بالایی در زمان جنگ بود» (میرحیدری، ۱۳۹۶). آموزش دیگر، ورزش‌های رزمی بود و برای این ورزش مربیان رزمی را گذاشتیم. ورزش‌های تدافعی را مثل کاراته و تکواندو و این دو سه رشته رزمی را ما آنجا فعال کردیم. اما اینقدر که در شنا هم استقبال داشتیم در قسمت‌های دیگر اینقدر درخواست نیرو نداشتیم (میرحیدری، ۱۳۹۶). آموزش بعدی، غواصی بود، یک استخر قهرمانی داشتیم که هنوز هم هست که عمق آنجا تا چهارده متر بود. ما در آنجا به کارهای غواصی شروع کردیم. مستحضر هستید کار غواصی یک کاری است که تقریباً در صد نفر شناگر، شاید سه نفر یا چهار نفر می‌توانند در غواصی موفق بشوند. ۹۷ نفر در کار غواصی نمی‌توانند موفق بشوند. علتش این است که هر چه فشار آب بیشتر باشد، فشار وارده بر ستون فقرات بیشتر است و کسی که در پایین آب می‌رود وقتی بخواهد خودش را به سمت بالا بکشانند، کار بسیار سختی است، مگر آنکه فرد آموزش ببیند و تخصص پیدا کند و حرکات جهشی یاد بگیرد که بعد، کم‌کم بتواند این کار را بکند. ما آن موقع با همه امکاناتی که داشتیم و به همراه فدراسیون نجات غریق جلسه می‌گذاشتیم، شبانه‌روز ما کار می‌کردیم و در طول سه ماه توانستیم که هشتاد نفر غواص تربیت کنیم» (میرحیدری، ۱۳۹۶).

حسن غفوری فرد در روایت خود گفت: برای آموزش نظامی نیروهای اعزامی در شهر خرمشهر اقدامات جالبی انجام شده بود. یک پادگان متروکه در جنب پادگان نیروی هوایی در شهر وجود داشت که در آن بلا استفاده مانده بود. با فرمانده پایگاه صحبت

کردیم، گفتیم این را به ما بدهید که هم بازسازی می کنیم و افراد اعزامی را آموزش می دهیم. رزمندگان را در آنجا آموزش می دادیم. یک روزی یک آقای آمد و یک پاکت داد. ۱۲۰ هزار تومان پول داخل آن بود. آن موقع با ۱۲۰ هزار تومان می شد دو دستگاه پیکان خرید. نمی دانستم آن آقا کیست. هنوز هم نمی دانم آن بزرگوار چه کسی بود. گفتند این را خرج جبهه کنید. کسی هم نبود که بگویم خیلی میلیاردر است. می خواهم بگویم، مردم با علاقه کمک می کردند. آخر هم نفهمیدم چه کسی بود. یک پاکت در بسته به من داد و رفت. ما با این پول هایی که جمع کردیم، بچه ها را آموزش دادیم این پادگان را که الان ساخته شده، برای نیروی هوایی است.

۷-۵. عملکرد سازمان تربیت بدنی در مورد بازسازی فضاهای ورزشی و ورزشگاه های آسیب دیده در برابر بمباران

در سال ۱۳۶۵، کارهای ساختمانی ورزشگاه شهدای هویزه با تلاش ستاد بازسازی و نوسازی آستان قدس رضوی به پایان رسید. این ورزشگاه در زمینی به مساحت ۴ هکتار احداث شده و هزینه آن از محل اعتبارات ستاد بازسازی و نوسازی آستان قدس رضوی تأمین و پرداخت شده است (روزنامه ابرار ۱۳/۲/۱۳۶۵). در سال ۱۳۶۷ سرپرست سازمان تربیت بدنی بوشهر به روزنامه اطلاعات گفته است که ۵۰۰ میلیون ریال صرف بازسازی اماکن ورزشی آسیب دیده در جنگ شده است. درگاهی معاون نخست وزیر و سرپرست سازمان تربیت بدنی که به منظور بررسی مسائل و مشکلات ورزشی استان به شهر بوشهر سفر کرده بود، در مصاحبه ای اعلام کرده است که اعتباری معادل ۵۰۰ میلیون ریال در مجلس شورای اسلامی به تصویب رسیده که این تنها یک هفتم کل خسارات وارده به اماکن ورزشی می باشد (روزنامه اطلاعات، ۲۱/۹/۱۳۶۷). کار بازسازی و نوسازی ۵ سالن و استادیوم ورزشی که در اثر بمباران و موشک باران دشمن آسیب کلی و جزئی دیده بود به پایان رسیده است و مورد بهره برداری قرار گرفته است. این اماکن ورزشی در طول جنگ تحمیلی چندین بار به خاطر موشک باران دشمن تخریب شده بودند که با صرف هزینه ای بالغ بر ۳۳ میلیون ریال از محل اعتبارات ستاد بازسازی و نوسازی مناطق جنگ زده استان ایلام، بازسازی و نوسازی شده است (روزنامه ابرار، ۱۳/۱۲/۱۳۶۷). در سال ۱۳۷۲ برای بازسازی و بهره برداری مجدد از اماکن ورزشی شهرستان آبادان، بالغ بر دو میلیارد و ششصد

و نود میلیون ریال از اعتبارات ستاد بازسازی هزینه شده است (روزنامه ابرار، ۱۳۷۲/۸/۱۸) حسن غفوری فرد، معاون رئیس جمهور و رئیس سازمان تربیت بدنی کشور، زمین چمن ورزشگاه شهدای هویزه در شهرستان هویزه را افتتاح و مورد بهره برداری قرار داد. چمن کاری این زمین بیش از ۸ هزار مترمربع مساحت داشته و ۱۵۰ میلیون ریال اعتبارات بازسازی این استان هزینه شده است (روزنامه ابرار، ۱۳۷۲/۶/۸، سند ۸).

۶. جمع بندی و نتیجه گیری

این مقاله به واکاوی تاریخی عملکرد سازمان تربیت بدنی ایران در پشتیبانی از جنگ تحمیلی پرداخته است و هدف و سؤال اصلی آن تحلیل عملکرد سازمان تربیت بدنی ایران در کمک و پشتیبانی از جنگ در مقطع تاریخی ۱۳۵۹ هجری شمسی تا سال ۱۳۶۷ بوده است. روش اصلی پژوهش تاریخی اسنادی و روش تجزیه و تفسیر تحلیل محتوای تلخیصی می باشد که با استفاده از اسناد و منابع دست اول و دوم و روایت مطلعان و دولتمردان سازمان تربیت بدنی صورت گرفته است. در این مقاله به این نکته اشاره شد که ورزش در ابتدا درون منظومه نهادی جنگ قرار داشته و بعد از مقطعی در صلح و آشتی میان دولت ها و کشورها نقش بسزایی داشته است. ورزش نقش همبستگی و انسجام، توسعه روابط اجتماعی را در جامعه بازی می کند. یافته های پژوهش نشان می دهد: خدمات مجموعه ورزش کشور در جنگ تحمیلی بسیار گسترده بوده است. از جمله این خدمات، حضور لشکر یکصد هزار نفری جامعه ورزش در ورزشگاه آزادی به عنوان نمادی ماندگار، حضور کارکنان سازمان تربیت بدنی و اهالی ورزش در مناطق عملیاتی به صورت مستمر، کمک های مردمی کارکنان سازمان تربیت بدنی که با توجه به اسناد موجود با پرداخت های فیش حقوقی و بخشی از حقوق خود و کمک های غیرنقدی، حضور مربیان ورزشی به ویژه مربیانی که آموزش های لازم رشته های رزمی در مناطق عملیاتی را به رزمندگان در راستای ارتقای توان بدنی و آمادگی برای شرکت در عملیات خاص ارائه می دادند، از دیگر خدمات جامعه ورزش در جنگ تحمیلی می توان نام برد. حضور عوامل مختلف فدراسیون های قایقرانی، موتورسواری، کاراته، تکواندو و جودو به منظور کمک رسانی به برخی از رویدادهای دفاع مقدس از مظاهر دیگر نقش آفرینی جامعه ورزش در جنگ تحمیلی است.

در طول جنگ تحمیلی، اماکن ورزشی به منظور نگهداری اسرای عراقی در اختیار

واکاوی تاریخی عملکرد سازمان تربیت‌بدنی ایران در پشتیبانی از جنگ تحمیلی ۱۶۹

ستاد عملیات جنگ قرار می‌گرفت، در مناطق مرزی سالن‌های ورزشی به مناطق پشتیبانی برای عملیات تبدیل می‌شد که مهمات در آنجا نگهداری می‌شد. با اینکه در سازمان تربیت بدنی قبل از انقلاب اسلامی به لحاظ ساختاری و نیروی انسانی رویکرد غربی اشراف داشت این سازمان توانست در جنگ تحمیلی خدمات مؤثری داشته باشد.

فهرست منابع

آقایی، مهدی (۱۳۸۴). **درآمدی بر جامعه‌شناسی دفاع مقدس و نیروهای ایثارگر**، تهران: انتشارات عماد.

الخولی، امین‌انور (۱۳۸۱). **ورزش و جامعه**، ترجمه حمیدرضا شیخی، تهران، سمت.
التیامی‌نیا، رضا و محمدی عزیزآبادی (۱۳۹۴). نقش تبعی و تسریع‌کننده ورزش در فراهم کردن شرایط صلح در بین دولت‌ها، **فصلنامه تحقیقات سیاسی بین‌المللی دانشگاه آزاد واحد شهرضا**، شماره ۲۲.

بلانچارد، کندل (۱۳۸۵). **مردم‌شناسی ورزش**، ترجمه علیرضا حسن‌زاده، حمیدرضا قربانی، تهران: نشر افکار.

پارسامهر، مهربان و جسمانی، سمیه (۱۳۹۰). نقش سرمایه اجتماعی بر مصرف ورزش (تماشای ورزش مطالعه جوانان شهر یزد)، **دوفصلنامه پژوهش در مدیریت ورزش و رفتار حرکتی**، سال ۱، شماره ۱.

جوانمرد، کمال. نوابخش، مهرداد (۱۳۹۳). بررسی جامعه‌شناختی کارکرد ورزش بر انسجام اجتماعی در ایران دهه هشتاد مورد مطالعه کرمان. **مطالعات علوم اجتماعی ایران**، سال یازدهم، شماره ۴۱.

خودسیانی، مصطفی و خان احمدی، اسماعیل (۱۳۹۲). بررسی نقش روحیه در دفاع مقدس و جنگ آینده، **فصلنامه راهبرد دفاعی**، سال ۱۱، شماره ۴۲.

حامدنی، رسول (۱۳۹۲). ورزش و ورزشکار از دیدگاه اسلام. **مجله معرفت**، سال ۲۲، شماره ۱۸۶.
روزنامه ابرار (۰۰۰۲۴۸۱) ۱۳/۲/۱۳۶۵، بازسازی ورزشگاه شهدای هویزه
روزنامه اطلاعات (۰۱۰۱۴۱) ۲۱/۹/۱۳۶۷، بازسازی اماکن ورزشی آسیب‌دیده شهر بوشهر در جنگ

روزنامه ابرار (۰۰۰۲۵۱۱) ۱۳/۱۲/۱۳۶۷، اتمام کار بازسازی ۵ سالن ورزشی در ایلام
روزنامه ابرار (۰۰۰۲۷۰۲) ۱۸/۸/۱۳۷۲، بازسازی مجدد اماکن ورزشی آبادان
روزنامه ابرار (۰۰۰۲۶۹۳) ۸/۶/۱۳۷۲، بازسازی و افتتاح زمین چمن مجموعه ورزشی شهدای هویزه
روزنامه اطلاعات (۰۰۷۳۱۵) ۲۲/۳/۱۳۶۵، اهداف تشکیل ستادجنگ و ورزش
روزنامه ابرار (۰۰۰۱۹۸۹) ۲۵/۲/۱۳۶۵، اهداف ۴ گانه ستادجنگ و ورزش
روزنامه کیهان (۰۰۸۷۴۴) ۱/۷/۱۳۶۶، نقش ورزش در پیشبردجنگ
روزنامه دنیای ورزش (۱۳۶۵) کمک هفته پنجم فوتبال باشگاه‌های تهران برای جبهه‌های جنگ
روزنامه ابرار (۰۰۰۲۴۴۱) ۱۸/۹/۱۳۶۶، کمک‌های تربیت بدنی سپاه ثارالله
روزنامه ابرار (۰۰۰۰۷۵۹) ۲۶/۱/۱۳۶۵، اعزام اولین کاروان راهیان کربلای تربیت بدنی به جبهه‌های جنگ

سعادت، وجیهه (۱۳۹۴). نقش بی‌بدیل ورزش و تربیت بدنی در توانمندسازی کارکنان، **کنفرانس بین‌المللی پژوهش‌های نوین در مدیریت، اقتصاد و حسابداری**، دوره دوم.

شاه‌رضایی، فاطمه و رضا شیرزادی (۱۳۹۷). ورزش، سیاست و روابط بین‌الملل، **فصلنامه مطالعات**

واکاوی تاریخی عملکرد سازمان تربیت‌بدنی ایران در پشتیبانی از جنگ تحمیلی ۱۷۱

- بین‌المللی. سال ۱۵، شماره ۳.
- شفیعی، شهرام و همکاران (۱۳۹۵). رابطه بین برخی از عوامل جامعه‌پذیری با رشد مشارکت ورزشی جوانان، **فصلنامه مطالعات میان‌رشته‌ای در علوم انسانی**، دوره ۸، شماره ۳.
- صادقی فسایی، سهیلا و ایمان عرفان منش (۱۳۹۴). مبانی روش‌شناختی پژوهش اسنادی در علوم اجتماعی، **مجله راهبرد فرهنگ**، شماره ۲۹.
- عزیزی، محمد (۱۳۹۱). تحلیل مشارکت اقشار مختلف در دفاع مقدس، **فصلنامه تخصصی مطالعات دفاع مقدس**، سال اول، شماره دوم.
- عزیزآبادی، مهدی (۱۳۹۶). جایگاه ورزش در سیاست داخلی و بین‌المللی برای ایجاد صلح و دوستی، **فصلنامه سیاست**، سال ۴، شماره ۱۴.
- قانع‌راد، محمدمین (۱۳۹۶). نقش تاریخی ورزش در جنگ و صلح، **جامعه‌شناسی ورزش**.
- کوکلی، جی. (۱۳۸۶). **ورزش در جامعه، ترجمه بهرام قدیمی**، انتشارات دانشگاه آزاد اسلامی، پژوهشکده تربیت‌بدنی و علوم ورزشی.
- محمدی عزیزآبادی، مهدی (۱۳۹۶). جایگاه ورزش در سیاست داخلی و بین‌المللی برای ایجاد صلح و دوستی، **فصلنامه سیاست**، سال ۴، شماره ۱۴.
- معیدفر، سعید (۱۳۸۶). **ورزش و همبستگی و هویت ملی**، انجمن جامعه‌شناسی ایران.
- نوروزی، شیوا (۱۳۹۵)، **نقش پررنگ ورزشکاران در دفاع مقدس**. کدخبر ۸۱۳۹۹۲. برگرفته از سایت javanonlin.ir
- نوابخش، مهرداد و جوانمرد، کمال (۱۳۸۸). پیش‌قراولان جامعه‌شناسی ورزش، **فصلنامه تخصصی جامعه‌شناسی**، شماره ۱۴.
- ودیعه، ساسان (۱۳۸۱). تحلیل جامعه‌شناختی جنگ ایران و عراق در قالب نظریه پارسونز، **فصلنامه علوم اجتماعی**، دوره ۹، شماره ۱۷.